

Гаврилькевич В. К., Крук С. Л. Значущість і прояви гуманності за висловлюваннями Конфуція // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 30–31 березня 2017 р.) / [ред. колегія: Є. М. Потапчук (голов. ред.), Т. Л. Левицька, Л. О. Подкоритова, В. К. Гаврилькевич, О. В. Варгата] / М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. психол. та педагог. [та ін.]. – Хмельницький : ХНУ, 2017. – С. 8–9.

Гаврилькевич В. К., Крук С. Л.

Хмельницький національний університет

ЗНАЧУЩІСТЬ І ПРОЯВИ ГУМАННОСТІ ЗА ВИСЛОВЛЮВАННЯМИ КОНФУЦІЯ

Гуманність є ключовим поняттям гуманістичної психології та гуманної педагогіки. На нашу думку, важливо дослідити, як уявляли гуманність у минулих епохах та в інших культурах. Зокрема, гуманність є однією з основоположних категорій китайської філософії і традиційної духовної культури, вона поєднує в собі три головних смислових аспекти:

1) морально-психологічний – любов / жалість до людей, що стоїть в одному ряду з обов'язком / справедливістю, ритуальною благопристойністю, розумністю, мужністю;

2) соціально-етичний – сукупність усіх видів правильного ставлення людини до іншої людини та суспільства;

3) етико-метафізичний – симпатично-інтегративний взаємозв'язок окремої особистості з усім суцям.

Етимологічне значення китайського ієрогліфа *жень*, яким позначається гуманність, – «людина і людина» або «людина серед людей». У *конфуціанстві* поняття «жень» одразу стало центральною категорією, що визначалася, з одного боку, як спокійно-самодостатня «любов до людей», яка породжує правильний баланс любові та ненависті, з іншого – як «подолання себе і повернення до ритуальної благопристойності», що реалізує «золоте правило моралі»: «не нав'язувати іншим того, чого не бажаєш собі», «зміцнювати інших в тому, у чому бажаєш зміцнитися сам, і подвигати їх на те, на що бажаєш

наважитися сам». Конфуцій розглядав гуманність специфічним атрибутом «благородного мужа», не притаманним «нікчемній людині», а у його найближчих послідовників гуманність стала універсальним началом, що утворює людську особистість (Кобзев А. И. Жэнь // Китайская философия: энциклопедический словарь. М., 1994., с. 127).

У рамках маленької статті ми не зможемо розглянути тлумачення гуманності в усіх основних системах китайської філософії, тому зосередимося тільки на висловлюваннях великого китайського мислителя Кун Фу-цзи («Учитель Кун»), відомого на Заході як Конфуцій (551–479 до н.е.). Його думки про гуманність, на нашу думку, варто розглянути насамперед, оскільки він став першим в історії Китаю професійним учителем, відкривши приватну школу у віці 30 років. Ці його погляди представлені, зокрема, у трактаті «Лунь юй» («Судження і бесіди»). Вважаємо що таке дослідження збагатить наукові знання з історії психології та педагогіки й допоможе поглибити психологічне розуміння гуманності.

Мета нашої статті – описати значущість і прояви гуманності як психодуховної якості людини за висловлюваннями Конфуція.

Для досягнення цієї мети ми зробили огляд висловлювань Конфуція.

Результати теоретичного дослідження. Ознайомившись із висловлюваннями Конфуція, ми виокремили повчання і твердження про гуманність як психодуховну якість людини.

Про значущість гуманності:

1. «Молодь удома має бути шанобливою до батьків, поза домівкою поважною до старших, відрізнятися обережністю та щирістю, правдивістю, турботливою любов'ю до всіх і зближуватися з людьми гуманними» (с. 101)*.

2. «Прагни до істини, тримайся доброчесності, спирайся на гуманність і розважайся вільними мистецтвами» (с. 131).

* Тут і далі за текстом статті у дужках після цитат вказані номери сторінок книги: Мудрость Конфуция: афоризмы и поучения / под ред. В. П. Бутромеева, В. В. Бутромеева. – М. : ОЛМА Медиа Групп, 2010. – 304 с. : ил.

3. «Якщо, досягнувши знання істини, законів, ми будемо неспроможними берегти це знання за допомогою гуманності, то, здобувши, неодмінно втратимо його» (с. 177).

4. «Якщо людина негуманна, то який сенс у церемоніях? Якщо людина негуманна, то який сенс у музиці?» (с. 115).

5. «Народ потребує гуманності більше, ніж вогню і води. Я бачив людей, які вмирили від вогню і води, але не бачив тих, які вмирили від того, що вони були гуманними» (с. 181).

6. «Відважна людина, яка тяготиться бідністю, зробить смуту, точно так само, як і людина, позбавлена гуманності, якщо її надмірно ненавидять під впливом сильної до неї відрази» (с. 137, 139).

Про прояви гуманності:

1. «Рідко буває, щоб людина, яка відрізнялася б синовньою шанобливістю і братерською любов'ю, любила би повставати проти старших, і ніколи не буває, щоб той, хто не любить повставати проти вищих, захотів зробити збурення. Досконалий муж зосереджує свої сили на основах; як тільки покладені основи, то з'являються і закони для діяльності. Синовня шанобливість і братерська любов – це корінь гуманності» (с. 97, 99). У нашому розумінні, синовня шанобливість – це визнання Ієрархічного Начала власного життя, визнання і шанування земних батьків, які дали людині життя, і визнання та шанування Отця Небесного як усезагального життєвого Начала. Братерська любов теж має кілька аспектів: любов до братів і сестер по крові, братів і сестер по духу, братів і сестер ближніх і дальніх як дітей єдиного Отця Небесного.

2. Шанобливість і любов мають бути щирими, бо на думку Конфуція: «У хитрих словах і в удаваному, улесливому виразі обличчя рідко зустрічається гуманність» (с. 99); «Хитрі слова і удавана зовнішність рідко поєднуються з гуманністю» (с. 193).

4. «Тільки гуманіст може і любити людей, і ненавидіти їх» (с. 117). Гуманна людина здатна вмещувати у собі протилежності у своєму ставленні до людей. Вона ясно й цілісно сприймає природу людини, вміє одночасно бачити і

її чесноти, і її недосконалості, її вищу досконалу духовну природу і її нижчу недосконалу земну природу. Тому може одночасно любити людей як вищих духовних істот і ненавидіти в них нижчі властивості, що заважають повноцінно проявитися їхній вищій духовній природі.

5. «Якщо в когось є щире стремління до гуманності, то той не зробить зла» (с. 117). Людина, яка прагне до гуманності, навіть переживаючи ненависть до нижчих проявів людської природи, ніколи не зробить зла.

6. «Огріхи людей відповідають їхнім категоріям і, спостерігаючи огріхи людини, можна зрозуміти, гуманна вона чи ні» (с. 119). Конфуцій вказує на те, що помилки гуманної людини відрізняються за своєю суттю від помилок негуманної людини. Гуманність, якщо вона є, пронизує всі дії людини і виявляється навіть у її помилках.

7. «Розумний знаходить задоволення у воді; гуманний любить гори; розумний рухливий, а гуманний спокійний; розумний веселий, а гуманний довговічний» (с. 131). Розум людини є рухливим за своєю природою, то й розумна людина рухлива, любить пізнавати постійні зміни форм життєвих явищ. Вода теж рухлива і легко змінює свої форми, тому й знаходить задоволення у воді розумна людина, відчуваючи спорідненість із нею. Гуманна людина прагне пізнати високу незмінну Істину життя, яка стоїть за всіма видозмінами форм, тому й відчуває спорідненість з горами і любить їх, бо і гори підносяться у височінь і стоять непорушно. Так і гуманна людина зберігає спокій подібно до гір. Такі прагнення людей відображаються і в їхньому душевному стані: розумна людина весела від задоволення своєї потреби постійного пізнання мінливих форм життя, а гуманна людина спокійна від споглядання незмінної Істини життя і від того є довговічною, бо не витрачає свою життєву енергію на веселощі, зумовлені мінливістю життєвих явищ та рефлексом новизни, а обходиться з нею економніше й доцільніше, бо спрямовує її до високої й віддаленої мети.

8. «Розумний не помиляється, гуманіст не сумує і мужній не боїться» (с. 149). Людина сумує внаслідок незадоволення власних потреб і небажання щось

робити, щоб змінити ситуацію на краще. У гуманної людини домінують вищі духовні потреби, що можуть бути задоволені у будь-яких обставинах життя, і вона займає активну дієву позицію в житті, тому й не сумує.

9. «Людина, обдарована чеснотами, без сумніву, володіє даром слова, але той, хто має дар слова не завжди буває обдарований чеснотами. Людина гуманна, звичайно, володіє хоробрістю, але хоробрість не завжди поєднується з гуманністю» (с. 163). Усвідомлюючи свою вищу безсмертну духовну природу, людина стає гуманною і хороброю.

10. Конфуція запитали: «Яким чином потрібно вести справи правління?» Філософ відповів: «Дотримуватися п'яти прекрасних якостей і виганяти чотири поганих. Прекрасні – це коли правитель благодіє, не витрачаючись, накладає роботу, не викликаючи нарікань, бажає без пожадливості, задоволений, але не гордий, поважний, але не лютий». Конфуція запитали: «Що значить благодіяти, не витрачаючись?» Філософ відповів: «Коли він буде робити користь народів, виходячи з того, що для нього корисно, – хіба це не буде благодіянням без витрат? Коли він буде вибирати придатну роботу і змушувати їх трудитися над нею, то хто ж буде нарікати? Коли він буде бажати гуманності й здобуде її, то де ж тут місце для пожадливості? Коли для нього не буде ні сильних, ні слабких за чисельністю, ні малих, ні великих справ, і він буде ставитися з однаковою повагою до всіх і до всього, то хіба це не буде самозадоволеність без гордості? Коли він стежить за своїм одянням, і коли його погляд буде пронизаний достойністю, і, споглядаючи його поважний вигляд, люди будуть відчувати повагу – хіба це не буде величністю без лютості?» (с. 197, 199, 201). Щоб стати гуманною, людина має подолати в собі егоцентризм і егоїзм, тому у щирому бажанні гуманності немає місця для пожадливості, яка є проявом егоїзму та егоцентризму.

11. «Чи далеко від нас гуманність. Ні. Коли ми хочемо її, то вона у нас під руками» (с. 135). Кожна людина, яка хоче гуманності, може стати гуманною.

Про зв'язок благородства і гуманності:

1. «Багатство і знатність складають предмет людських бажань, але благородний муж ними не користується, якщо вони дістались незаконним шляхом. Бідність і низький стан є для людини предметом відрази, але благородний муж не нехтує ними, не відкидає їх, якщо вони незаслужені. Як може благородний муж користуватися цим ім'ям без гуманності? Благородний муж ні на годину не розлучається з гуманністю: у метушні та в зубожінні вона неодмінно з ним» (с. 117, 119).

2. «Що благородний муж буває іноді негуманним – це трапляється, але щоб низька людина була гуманна – цього не буває ніколи» (с. 161).

Висновок і перспективи подальших досліджень. Наведені висловлювання Конфуція описують етичні аспекти гуманності. Вони варті психологічного осмислення та зіставлення з висловлюваннями інших мислителів для поглиблення розуміння психологічної природи гуманності як людської якості.